

TÜRK DÜNYASI BÜTÜNLEŞMESİNDE YENİ BİR DÖNÜM NOKTASI: “TÜRK DÜNYASI 2040 VİZYONU”

12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen Türk Konseyi'nin 8. Zirvesi, çeşitli yönleri ile bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Öncelikle 1992'de başlatılan ve ilmek ilmek işlenen bir sürecin ürünü olan Türk Konseyi'nin (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi) isminin, Zirve'de alınan karar gereği Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmesini, sembolik anlamının yanında ileriye dönük güçlü bir iş birliği iradesinin somut bir göstergesi olarak değerlendirmek gerekir. Orta Asya'daki Türk devletlerinin bağımsızlıklarının 30. yıldönümüne denk gelen İstanbul Zirvesi'ni anlamlı kılan diğer önemli bir husus ise gözlemci statüsü ile de olsa Türkmenistan'ın ilk defa devlet başkanı Kurbankulu Berdimuhamedov'un katılımı ile aile fotoğrafında yer almasıdır. Zira 2019 yılında Bakü'de gerçekleştirilen 7. Zirve'ye, uzun bir aradan sonra Özbekistan'ın tam üye olarak katılması gibi Türkmenistan'ın da “daimi tarafsız ülke” statüsü gereğiyle başından beri mesafeli kaldığı Türk Devletleri Teşkilatı'nın 8. Zirvesi'ne katılımı, ayrıca ele alınması gereken bir gelişmedir.

Ancak Zirve'nin, asıl üzerinde durulması gereken en önemli sonuçlarından birisi hiç şüphesiz üye devletlerce kabul edilen “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”dur. Türk halkları arasındaki iş birliği ve dayanışmanın genişletilerek derinleştirilmesinin teyit edildiği vizyon belgesi, “Siyasi ve Güvenlik İşbirliği”, “Ekonomik ve Sektörel İşbirliği”, “Halklararası İşbirliği” ve “Üçüncü Taraflarla İşbirliği” olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Alt başlıklarla detaylandırılan vizyon belgesinde, çoğu daha önce başlatılan ve bir şekilde devam eden pek çok alandaki iş birliği ve dayanışma alanlarına da değinilmektedir. Ancak belgede söz konusu alanlardaki iş birliğinin gerçekleştirilmesine yönelik belirlenen yöntemde ve kullanılan dilde dikkat çeken bazı değişiklikler olduğunu ifade etmek gerekir. Örnek vermek gerekirse, belgede geçen “Kültürel, akademik ve parlamentere alanlarda iş birliğini ilerletmek için TÜRKSOY, Türk

Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı ve TÜRKPA gibi Türk iş birliği kuruluşları ile etkin iş birliği ve koordinasyonu sağlama” ifadesiyle Türk Devletleri Teşkilatı'nın bundan sonra sayılan bu kurumların politika ve faaliyetlerinde “koordinasyon sağlayıcı” rol üstleneceğini söyleyebiliriz. Vizyon belgesinde dikkat çeken diğer bir hedef ise üye devletler arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımının sağlanması yönünde gerekli altyapının oluşturulmasına yönelik çalışmaların başlatılmasıdır.

Ekonomik ve sektörel iş birliği başlığı altında belgede yer verilen konulardan birisi de başta Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye gibi Orta Koridor güzergahındaki ülkelerin uzun bir zamandır gündeminde bulunan Hazar geçişi Orta Koridor'un canlandırılmasıdır. Doğu-Batı güzergahında en kısa ve en güvenilir koridor olan Orta Koridor'un bölgesel ve küresel üretim ve tedarik zincirlerine dahil edilmesi, bölgesel kalkınmayı olumlu etkileyeceği gibi Türk devletleri arasındaki ekonomik, ticari ve insani hareketliliği de artıracaktır. Ancak bunun için mevcut altyapı eksikliklerinin giderilmesi, ulaştırma ve gümrük mevzuatlarında uyumlaştırma ve uygulama farklılıklarının giderilmesinin gerekliliği hususu açıktır. Bu bağlamda, Türkiye ile Orta Asya arasında direkt bir bağlantı sağlayacak olan Zengezur Koridoru'nun uluslararası platformlarda tanıtılmasına belgede açıkça yer verilmiş olması da bu alandaki iş birliği iradesinin somut bir göstergesidir. Bu başlık altında daha önceki politikalar ve çalışma alanları dikkate alındığında, üye devletler arasındaki iş birliğinin kurumsal bir boyuta kavuşturulması için Entegre Türk Enerji Pazarı'nın kurulması, yeşil ve yenilikçi ekonomik büyüme politikalarının geliştirilmesi, kamu-özel sektör ortaklıklarında tecrübe paylaşımına yönelik üyeler arası karşılıklı değişim gibi alanlardaki iş birliklerinin çerçevesinin de açıkça belirlenmiş olduğu görülebilir.

Diğer taraftan, 2040 Vizyonu belgesinde Türk halklarının ortak değerlerinin altı çizilerek, halklar ve toplumlar arasındaki

iletişimi ve etkileşimi artıracak enformasyon, medya ve prodüksiyon gibi alanlardaki profesyoneller ile eğitim alanındaki öğrencilerin ve akademisyenlerin hareketliliğinin artırılmasına yönelik ilkelerin belirlenmiş olması da bundan sonraki süreçte ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri için bir yol haritası olarak değerlendirilebilir. Halihazırda tarihi ve kültürel ortak değerlerimizi yansıtan belgesel, film, dizi ve çocuklar için animasyon film üretiminin yetersiz olduğu düşünüldüğünde bu noktada ilgili kamu ve özel sektör kuruluşlarına önemli görevler düştüğünü söyleyebiliriz.

Belirli yönleri ile kısaca özetlenen Türk Dünyası 2040 Vizyonu'daki hedeflerin belirlenecek yol haritası çerçevesinde gerçekleştirilmesi için Teşkilat'ın yakın zamanda bir strateji belgesi yayımlaması beklenebilir. Vizyon belgesinde de değinildiği üzere hazırlanacak stratejik yol haritasında amaçların ve hedeflerin açık bir şekilde oluşturulması, eşgüdüm, koordinasyon, etkililik ve verimlilik açısından TÜRKSOY, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı, TÜRKPA ve oluşturulacak yeni kuruluşların görev ve sorumluluk alanlarının yeniden belirlenmesi önem arz etmektedir. Yine, vizyon belgesinin Türk devletleri yerine “Türk Dünyası” ya da “Türk halkları” gibi daha geniş bir evreni hedef olarak belirlemiş olmasından yola çıkarak bundan sonraki süreçte Asya'dan Kafkasya'ya, Akdeniz'e, Ortadoğu'ya, Balkanlar'a ve Avrupa'ya uzanan coğrafyalardaki Türk halkları ve toplumları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesinin de söz konusu vizyon kapsamında değerlendirileceğini öngörebiliriz.

Sonuç olarak, Türk devletleri ve Türk halkları arasındaki iş birliği ve bütünleşme sürecinin, Türk Devletleri Teşkilatı'nın oluşturulması ile yeni bir ivme yakaladığını, bölgesel ve küresel politikalarda daha aktif bir rol üstleneceğini, bunun için de eşgüdüm ve koordinasyonun artırılmasına yönelik mevcut kurum, kuruluş ve yapılarla yeniden yapılanmaya gidileceğini tahmin edebiliriz.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rus mevkidaşı Vladimir Putin ile telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Liderler ikili ilişkilerin gelişimini ele alarak, Azerbaycan ve Ermenistan, meselesi ile Suriye, Libya ve Ukrayna'daki son bölgesel meselelere değindiler. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne desteğini dile getirerek, bölgede artan gerilim karşısında Türkiye'nin Ukrayna ile Rusya arasında arabuluculuk yapabileceğini teyit etti (Dailysabah.com, 03.12.2021).
- Kırgızistan Merkez Seçim Komitesi'ne göre, sadece altı parti meclise getirilen %5'lik barajı aşmayı başardı. Seçimlerde hükümete yakın Ata-Jurt Kırgızistan partisi %17,21, İşenim %13,55, İntımak %10,90, Alliance %8,26, Butun Kırgızistan %7,01 ve Yıman Nuru %6,10 oy aldı. Seçimlere katılım %634,39 olarak gerçekleşti ve, yaklaşık 1,2 milyon seçmen oy kullandı (Rus.azattyk.org, 04.12.2021).
- Gürcistan, Moldova ve Ukrayna Başbakanları Irakli Garibaşvili, Natalia Gavrilitsa ve Denis Şmygal Brüksel'de bir araya geldi. Görüşme sırasında taraflar, Doğu Ortaklığı Zirvesi arifesinde Avrupa yapılarıyla iş birliğini görüştüler. Başbakanlar, ülkeler arasında ortaklık geliştirme olanakları, siyasi diyalog fırsatları ve sektörel iş birliği konularını ele aldı. Hükümet başkanları ayrıca Avrupa Birliği ile diyalogu koordine etmeyi kabul etti (SNG. Today, 01.12.2021).
- Duşanbe, 14. Orta Asya – Kore Cumhuriyeti İşbirliği Forumu'na ev sahipliği yaptı. Kazakistan, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Tacikistan ve Türkmenistan dışişleri bakanlarını bir araya getiren etkinliğe Kore ve üç Orta Asya ülkesinden yaklaşık 100 uzman katıldı. Katılımcılar, Kore Cumhuriyeti ile Orta Asya ülkeleri arasında ormancılık, karbon nötrlüğü, sağlık, dijitalleşme ve diğer alanlarda iş birliğinin geliştirilmesi konularını görüştü (ASIA-Plus, 01.12.2021).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Genel Direktörü Ngozi Okonjo-Iweala ile Cenevre'de bir araya geldi. 12. DTÖ Bakanlar Konferansı'nda Kazakistan'ın Dönem Başkanlığı bağlamı da dâhil olmak üzere Kazakistan ve DTÖ arasındaki iş birliği potansiyellerini görüştüler. Taraflar, DTÖ tarafından Kasım 2022'de yapılması planlanan Kazakistan'ın ilk Ticaret Politikası İncelemesi'nin yayımlanmasını ele aldı. Cumhurbaşkanı Tokayev, DTÖ'nün salgın sırasında küresel ekonomiyi yeniden canlandırmadaki kilit rolünü vurguladı (Kazinform, 30.11.2021).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Türkmenistan'ın başkenti Aşgabat'ta düzenlenen Ekonomik İşbirliği Örgütü zirvesi kapsamında Tacik mevkidaşı İmamali Rahman ile görüştü. Başkanlar, tam ölçekli ticari ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine vurgu yaparak, stratejik ortaklığın Özbek-Tacik ilişkilerini daha da güçlendirme konularını görüştüler. Ayrıca taraflar, enerji, tarım, ulaşım, turizm alanlarında ortak projelerin uygulanması ile kültürel ve insani değişime dair konuları ele aldı (UzReport, 29.11.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Avrasya Kalkınma Bankası temsilcileri Kazakistan'ın makroekonomik göstergeler tahminlerini açıkladı. Tahminlere göre Kazakistan'ın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 2021'de %3,8 ve gelecek yıl %4,2 oranında büyüyecektir. Bu yıl hayata geçirilen 10 ulusal projenin hayata geçirilmesiyle ekonomik aktivitenin hızlanması kolaylaşacaktır. Enflasyon 2022'de yavaşlayacak ve %4-6 hedefinin üst eşiğine yaklaşacaktır. Küresel ulaşım ve lojistik engellerinin kaldırılması ve temel faiz oranının artırılması enflasyon oranını etkileyecektir (Qazaq TV, 03.12.2021).
- Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyeleri arasındaki karşılıklı ticaret olumlu dinamikler göstermektedir. Salgına rağmen örgüte üye ülkeler arasındaki ticaret 2021'in ilk yedi ayında %40 arttı. ŞİÖ ülkeleri, gıda sektöründe bir ŞİÖ gıda güvenliği rezervi ve bir yatırım fonu kurmayı planlamaktadır. Rapor edilen dönemde, Kazakistan'ın ŞİÖ ülkeleriyle olan ticareti %19 artarak 36,5 milyar dolara ulaşırken, Kazakistan üzerinden kargo taşımacılığı %25 arttı (Qazaq TV, 02.12.2021).
- Asya Kalkınma Bankası, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e 120 akülü elektrikli otobüs tedarik etmek ve ulaşım altyapısını geliştirmek için 50,65 milyon dolarlık bir paketi onayladı. Bu yardım ile hava kalitesi artacak ve karbon emisyonları azalacaktır. Finansman paketi, Kentsel Ulaşım Elektrifikasyon Projesi'nden kaynaklanan 25 milyon dolarlık kredi, 25 milyon dolarlık hibe ve Üst Düzey Teknoloji Fonu'ndan 650 bin dolarlık ortak finansmandan oluşmaktadır (Kabar, 01.12.2021).
- Türkmenistan ve Rusya'nın Astrahan bölgesi yetkilileri girişimcilik konusunda çevrimiçi bir toplantı gerçekleştirecek, Olya limanında özel bir ekonomik bölgede Türkmenistan'ın bir lojistik merkezinin açılmasını görüştü. Sunulan verilere göre, 2021 yılının ilk dokuz ayında Astrahan bölgesi ile Türkmenistan arasındaki ticaret 198,5 milyon doları buldu. Astrahan bölgesi tarım ve sanayi ürünleri ihrac etmeyi, tekstil ve polipropilen ithal etmeyi planlamaktadır (Orient, 02.12.2021).
- Rus Gazprombank, Özbekneftegaz tarafından yürütülen Özbekistan'daki petrol ve gaz projelerini finanse etmeyi planlamaktadır. Kurum özellikle, sentetik sıvı yakıt üretecek olan Şurtan gaz kimyasal kompleksinin açılışı için 120 milyon dolar tahsis edecektir. Gazprombank, ülkenin petrol ve gaz kompleksine toplamda 1,1 milyar dolar yatırım yaparak, Özbekneftegaz'ın Çin ve Kore mali yapıları ile müzakerelerinde yardımcı oldu. Özbekneftegaz başkanı ve Gazprombank temsilcileri ayrıca, gelecek vaat eden projelerde iş birliğini sürdürme konusunda mutabık kaldılar (Kun.uz, 01.12.2021).
- Ukrayna Maliye Bakanlığı'na göre, 1 Kasım 2021 itibarıyla ülke, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AIKB) ile iş birliği içinde toplam 1,7 milyar avro değerinde sekiz proje uygulamaktadır. Tüm projeler kamu sektöründe olup, Ukrayna devlet garantileri kapsamında AIKB'den fon sağlanmıştır. AIKB, ülke genelinde 507 projeye 15,6 milyar avro yatırım yapan Ukrayna'da lider bir kurumsal yatırımcı olmaya devam etmektedir (Ukrinform, 02.12.2021).

Toplum ve Kültür

- TÜRKSOY, Türk Dünyası'nın büyük âlimi ve hocası Farabi'nin doğumunun 1150. yılı münasebetiyle Türkçe olarak yayımlanan kitabın tanıtımını gerçekleştirdi. Türkiye Cumhuriyeti Millet Kütüphanesi'nde düzenlenen etkinliğe Kazakistan, Bosna Hersek ve Afganistan'ın Ankara Büyükelçileri ile Ankara'daki diplomatik misyon temsilcileri, akademisyenler, yazarlar ve diğer konuklar katıldı. Açılış konuşmalarının ardından tüm katılımcılar kurdele kesim törenine katıldı (Türksoy.org, 01.12.2021).
- Kazakistan'ın Kazinform anonim şirketi, Türk Dünyası projesine katıldı. Bu, Trend Haber Ajansı ve Türk Albayrak Medya Grubu'nun girişimiyle oluşturulan, Türkçe konuşan ülkelerle ilgili haberleri birleştiren bir medya platformudur. Etkinliğe Türkçe konuşan devletlerin liderleri, diplomatları, milletvekilleri ve kamu temsilcileri katıldı. Türk Dünyası platformundaki haberler bundan böyle Azerbaycanca, İngilizce, Kırgızca, Rusça, Türkçe ve Türkmen dillerinin yanı sıra Kazakça olarak da yayımlanacaktır (Türk Dünyası, 30.11.2021).
- Bulat Kalımbetov'un yönettiği uzun metrajlı Kazak filmi "Mukagalı", 25. Tallinn Film Festivali "Karanlık Geceler"de ekümenik jüri ödülünü kazandı. Film, şiir koleksiyonları Kazak şiirinin altın fonuna dâhil edilen büyük Kazak yazar ve çevirmen Mukagalı Makatayev'in yaşamının son üç yılını anlatmaktadır. Bu yılki programda 19 filmin gösterimi yer aldı. (The Astana Times, 29.11.2021).
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Moğolistan'daki Nalaikh Belediyesi Yaşlılar Merkezi'ni yenileyip teşrifatını gerçekleştirdi. Merkezin açılışına Moğolistan Başbakan Yardımcısı Amarsaikhan Sainbuyan, Türkiye Büyükelçisi Zafer Ateş, TİKA'nın Ulan Batur Koordinatörü Naran TUYA Purevdorj ve diğer yetkililer katıldı. Amarsaikhan Sainbuyan yaptığı konuşmada, Türk ve Moğol halkları arasındaki dostane ilişkilere vurgu yaparak, yardımlarından dolayı TİKA'ya ve Türk hükümetine teşekkür etti (Tika.gov.tr, 01.11.2021).
- Duşanbe'de Tacikistan Eğitim Bakanı Mahmadyusuf İmomezoda ve Rusya Eğitim Bakanı Birinci Yardımcısı Aleksandr Bugayev tarafından iki hükümetlerarası anlaşma imzalandı. İmzalanan belgeler, Rus öğretmenlerin statüsünü ve Tacikistan'da inşaatı devam eden beş okulun Rusça eğitim diliyle çalışma ilkelerini tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra, Rus hükümeti Tacikistan'da beş Rus okulunun inşası için yaklaşık 150 milyon dolar tahsis etti. Bu okulların 1 Eylül 2022 tarihinde faaliyete geçmesi beklenmektedir (ASIA-Plus, 30.11.2021).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği uluslararası topluma, Afganistan'daki iç göçmenlere uluslararası yardım için 374,9 milyon dolar tahsis etme çağrısında bulundu. Şu anda Afganistan'da 3,5 milyon insan ülke içinde yerinden edilmiş durumdadır. Yaklaşık 23 milyon kişi ya da nüfusun %55'i ağır beslenme yetersizliğinden muzdariptir ve bunların yaklaşık dokuz milyonluk tehdidiyle karşı karşıyadır (Avesta Haber Ajansı, 04.12.2021).